

АНОТАЦІЯ

Назва дисципліни / освітнього компонента	Українська етнологія
Освітня програма	ОПП «Історія та археологія» першого бакалаврського рівня
Компонент освітньої програми	Вибірковий
Загальна кількість кредитів та кількість годин для вивчення дисципліни	3 кредитів / 90 годин
Вид підсумкового контролю з	залік
Мова викладання	Українська мова викладання
Викладач	Візитів Юлія Миколаївна; кандидат історичних наук, доцент, доцент
CV викладача на сайті кафедри	
E-mail викладача	yuliia.vizitiv@rshu.edu.ua

Мета викладання навчальної дисципліни «Українська етнологія» – вивчення власного народу, його етногенетичних процесів; дослідження актуальних проблем теорії та історії етнологічної думки, етнічних процесів, що відбувалися та відбуваються у світі.

Завдання курсу: розкрити сутність основних понять етнології, простежити історію розвитку етнології в Україні та за кордоном; охарактеризувати процес формування, розселення; розкрити витоки українського етносу; проаналізувати традиційну матеріальну та духовну культуру українців як окремого самобутнього етносу.

Програмні компетентності:

Загальні компетентності:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу,
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій,
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел
- оцінювання і прогнозування історичних, політичних, економічних, соціальних подій та явищ.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- здатність використовувати теорію та методiku вивчення історії та правознавства у практичній роботі вчителя
- здатність самостійно вести дослідження з вивчення минулого окремого регіону, населеного пункту, України, зарубіжних держав, розробляти програми конкретних досліджень

- здатність володіти навичками роботи в архіві, базовими навичками музейної справи, орієнтуватися в різноманітті історичних шкіл та особливостях їхньої історіографічної продукції
- уміння знаходити, збирати і первинно узагальнювати фактичний матеріал, роблячи обґрунтовані висновки
- уміння працювати із навчально-методичним забезпеченням навчального процесу в школі.

Перелік знань, вмінь та практичних навичок здобувачів вищої освіти. За результатами вивчення курсу здобувач вищої освіти повинен мати

знання:

- закономірності розвитку історичних процесів та конкретний фактичний матеріал з історії рідного краю, України, країн світу
- історичний шлях розвитку світової та вітчизняної політико-правової думки; основи методики викладання історії та правознавства в загальноосвітніх навчальних закладах.

вміння:

- володіти навиками бібліографічного аналізу, способами і прийомами роботи з різними базами даних, архівними, бібліотечними та музейними фондами,
- комплектувати, обробляти та класифікувати історичні джерела, архівні документи, археологічні та етнологічні матеріали.

комунікація:

- зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефаківців, зокрема до осіб, які навчаються,
- використання іноземних мов у професійній діяльності.

автономія і відповідальність:

- здатність адаптуватись до нових умов, самостійно приймати рішення та ініціювати оригінальні освітні комплексні проекти,
- здатність відповідально ставитись до виконуваної роботи та досягати поставленої мети з дотриманням вимог професійної етики.

МОДУЛЬ I.

Змістовий модуль 1. Феномен української духовної культури

Тема 1. Вступ. Історіографія. Походження українського народу (2 год.)

Предмет і завдання дисципліни “Українська етнологія”, його місце у вузівській системі підготовки фахівців. Основні етапи розвитку української етнології. Взаємовідносини з іншими науками. Історіографія та джерела дослідження.

Національна свідомість. Національна ідея. Етнополітика. Титульна нація. Етнографічна група. Етнічна спільнота. Етнічна адаптація. Етнічна асиміляція. Етнічна самосвідомість. Етнічні карти українських земель. Дані переписів населення. Проблеми етнокультурного діалогу.

Населення України в добу неоліту та енеоліту. Трипільська протоцивілізація. Проблема індоєвропейців. Скіфи. Кіммерійці. Сармати. Слов'янський етногенез. Київська Русь. Русич. Етнополітонім Україна. Українець. Мала Русь. Історичні форми становлення української нації. Етнонаціональні процеси в Україні в XV – I пол. XVIII ст. Етнонаціональні процеси в Україні в II пол. XVIII ст. – XIX ст. Етнодемографічний розвиток України в XX – XXI ст. Формування етнічної території України. Етнографічне районування України.

Тема 2. Релігія в житті українців. Народні знання

(2 год.)

Предмет етнології релігії. Етнотворчі функції релігії.

Формування праслов'янських язичницько-міфологічних уявлень. Вірування. Повір'я. Український бестіарій. Християнізація.

Народний іконопис. Ключові сюжети іконографії.

Календарно-побутові звичаї та обряди. Місячний та сонячний календарі. Обрядовість: зимовий, весняний, літній, осінній цикли.

Народний календар. Хліборобський або аграрний календар. Космогонія. Організація Всесвіту. Астрономія. Чумацький шлях. Метеорологія. Ґрунтознавство. Етноботаніка. Зоологія. Медицина. Ветеринарія. Метрологія і математика. Народні виміри часу, мір довжини, маси, рідини. Мораль і етика. Звертання. Вітання. Етнопедагогіка. Ідеал запорізького козака.

Тема 3. Феномен української сім'ї. Звичаї української громади

(2 год.)

Шлюб. Звичаєве право. Соціальна та національна ендогамія. Типи і форми української сім'ї.

Проста, складна, розширена сім'я. Класифікація за місцем проживання. Національний склад сім'ї. Чисельний склад. Сімейний авторитет. Функції сім'ї: економічна, виховна, етнічне та природне відтворення, експресивно-рекреаційна.

Родинні обряди та звичаї. Передпологові та пологові обряди. Весільна обрядовість. Похорон. Поминки.

Самоврядування. Магдебурзьке право. Село. Місто. Сход. Судочинство. Суд. Звичаєве право. Види наймів. Інститут правопорядку. Нічна варта. Види діяльності громад. Роль молодіжних товариств у житті громад.

Рекомендована література: 19, 38, 55-58, 64, 68, 72-73, 85, 117-121.

Тема 4. Усна народна творчість

(2 год.)

Фольклористика. Ознаки фольклору: варіантність, імпровізація, усність. Класифікація фольклору: типи, роди, види. Підрозділи українського фольку: поетичний, прозовий, драматичний.

Народні, календарні пісні. Колядки. Щедрівки. Веснянки. Гаївки. Купальські та петровські пісні. Сімейно-обрядові пісні. Необрядові: народні думи, історичні пісні, балади, соціально-побутові, ліричні, жартівливі, танкові, колискові, дитячі, набожні, лірницькі.

Проза. Казки. Легенди. Перекази. Демонологічні оповідання. Сміховинки. Жарти. Анекдоти. Афоризми. Прислів'я і приказки. Сучасний фольклор.

Змістовий модуль 4. Етнологія реалій матеріальної культури

Тема 5. Українське землеробство і тваринництво.

Традиційні ремесла і промисли

(2 год.)

Хліборобські і скотарські регіони України. Зернові культури. Еволюція знарядь оранки.

Системи рільництва. Удобрення поля. Хліборобський цикл: посівна, догляд, жнива, молотьба, зберігання. Хліборобські обряди. Тваринництво: скотарство, птахівництво.

Ремесла: бджільництво, мисливство, рибальство, збиральництво, чумацтво, лісорубство, лісосплав, виробництво вугілля, поташу, смоли, дьогтю, виготовлення дранки, гонту.

Промисли: ткацтво, килимарство, вишивка, в'язання, художня обробка шкіри, деревообробка, художнє плетіння, гончарство, гутництво, художня ковка, писанкарство, витинанки.

Тема 6. Транспорт (2 год.)

Водні засоби пересування: технологічні і конструктивні відмінності. Човни. Судна. “Довбанка”, “душогубка”.

Засоби для транспортування вантажів. Гужовий сухопутний транспорт. В'ючно-верховий транспорт. Полозний транспорт. Колісні засоби пересування. Тяглова сила та упряж.

Водні і сухопутні шляхи сполучення України. Природні і штучні водні шляхи. Дороги.

Рекомендована література: 17, 92, 94, 111-112.

Тема 7. Народна українська архітектура (2 год.)

Типи сільських поселень. Село і його система: сельбище, центр, культові споруди, виробничо-побутові та культурно-освітні об'єкти. Виселок. Хутір. Форми сільських поселень: безсистемна, рядова, кругова, ланцюгова, вулична, комбінована. Селянський двір. Садиба.

Народне житло. Хата. Одно-, дво-, трикамерне житло. Зрубні, каркасні, безкарні будівлі. Господарські будівлі. Клуня. Хлів. Комора. Повітка. Возівня.

Храми. Церкви. Каплиці. Плебанії. Будинки сільської управи. Гамазеї. Шпиталі. Шинки. Млини: водяні, вітряки. Кузні.

Тема 8. Українське національне вбрання. Народна їжа (2 год.)

Функції одягу: практична, захисна, обрядова, берегова, знакова, соціальна, національна.

Найдавніший одяг. Вбрання X-XIII ст. Костюм XIV-XVIII ст. Стрoї XIX – початку XX ст.

Народна їжа: щоденна і святкова; борошняна, овочева, молочна, круп'яна, м'ясна, фруктовa, комбінована.